

Hodiny houslí

Maestro se na okamžik zastavil a zahleděl se na vilu, už byla nedaleko. Byl trochu zadýchaný, o něco víc než kolik by vyžadovala mírně stoupající ulice. Před nějakou dobou si nedobrovolně zvykl chvilkami se vždycky vydýchat, i když to vlastně nepotřeboval, ale tělo si to nečekaně začalo vyžadovat. Starci mívají takové rozmary a umanutosti, které si dopřávají jako malou zálohu a odškodné za velký nesoulad se skutečností. Už viděl bránu, spirály tepaných mříží, proplétající se do mnoha věnců, a verandu porostlou popínavými rostlinami před přijímacím pokojem, kde ho nejspíš Vilardi očekává. Vlastně maestro Vilardi, protože ten titul mu teď náleží víc než jemu, Salmanu Meiersteinovi, uznávanému pedagogovi na hudební konzervatoři, to jistě, ale nic víc.

Tu cestu mnohokrát projel vozem. Paní pro něj posílala auto s řidičem, velká černá limuzína vystoupala silnicí po úbočí kopce vysoko nad nedozírným

mořem a vjela do parku. Sluha ho doprovodil do přijímacího pokoje, žák mu ochabně podal vlhkou ruku, sluha se vrátil s kávou a s paní, která se zdržela pár minut, pohovořila o manželu senátorovi, který byl už mnoho let po smrti, a o polnostech, hospodářstvích a domech na friulském venkově, kde se žije úplně jinak než ve vile ve městě, a pak ho nechala samotného se synem na hodinu hry na housle. Mladík vzal nástroj a začal hrát. Salman poslouchal s přivřenými očima, souhlasně přikyvoval při povedeném staccatu, u některých pasáží ocenil snaživé provedení, které už velmi dobře znal, a občas se jako blesk mihl a vytratil nějaký ten netušený zášleh, pohlcený četnými ozvěnami všeho, co vyslechl, a který ho letmo bolestně zasáhl. Potom se do toho vložil, něco opravil, poradil pár důmyslných tahů smyčcem, které ho napadly, intenzivnější vibrato nebo melodičtější zvuk, jaké vyluzoval kdekterý potulný Josele na dvorku hostince, jak si pamatoval ještě z Polska. Připadalo mu, že je učitel, který se v *chederu* snaží žáky vést k neotřelým obrazům, naučit je nejenom psát, ale i psát poeticky, a prohání je nedorčenými větami, které mají doplnit: „Hospodin roznese nepřátele Izraele, jako podzimní vítr roznáší co? ... listí z...?“ Stejným způsobem se chápal houslí, přejížděl smyčcem po nástroji a vyzýval pak žáka, aby pokračoval, obměňoval, hledal. Žák uposlechl, ale vyhnul se jeho

pohledu. Pak ho vůz odvezl zase domů a jednou za měsíc mu tajemník předal obálku od milostpaní.

To bylo v době, kdy už byl po válce a vyhlazování zase několik let zpátky v Terstu. Jeho otec už nikdy nechtěl do Itálie vkročit, neodpustil jí tu velkou zradu. Salman si vzpomínal, jak otec přijel poprvé do Terstu asi rok po ostatních členech rodiny. V Polsku v Biłgoraji, kde žili a kde se Salman narodil, nebyl život pro Žida snadný a v sotva zrozené polské republice byl ještě těžší než v rakousko-uherském mocnářství zaniklém o pár let dřív. Mlhavě si vzpomínal na ponižování, posměch, strach. Jeho otec, ortodoxní Žid s pejzy a v kaftanu, mluvící jen jidiš, otevřel počátkem třicátých let filiálku své firmy v Terstu a přestěhoval tam rodinu. V Itálii vládl fašismus, který ještě tenkrát nebyl antisemitský, zvláště v Terstu díky liberálně nacionálním a patriotickým tradicím židovské obce. Režim byl tvrdý ke Slovanům, ale podesta Salem, význačný představitel židovské obce, byl oblíbený u všech a režim si ho považoval. Rodina se poklidně zapojila mezi obyvatelstvo města a malý Salman se stal členem fašistické organizace pro mládež Balilla. O rok později se k nim připojil otec a byl nadšený ze situace rodiny, která mohla konečně žít pokojně, a hrdý na černý stejnokroj svého syna, téměř vojenskou poctu, v Polsku u židovského chlapce stěží představitelnou. Sám nosil starý

kaftan, ale malého Salmana nutil promenovat se po ulicích v uniformě Balilla a snažil se potkávat fašistické hodnostáře. Když k tomu došlo, zatahal syna za ruku se slovy: „Hejb di hant, mešuge!“ – zvedni paži, hlupáku! „Tenhle Mojšele,“ tak nazýval Mussoliniho, „pro nás dělá, co může,“ dodával spokojeně.

Otec se tedy také přestěhoval do Terstu z lásky k Mojšelemu–Mussolinimu, ale pak museli všichni utéct, protože přišly rasové zákony. Od té doby mu připadalo, že život je i za jiných okolností jen omyl kohosi, kdo má Mussoliniho za Mojšeleho. Z Biłgoraje do Terstu, z Terstu do Palestiny a do Ameriky a pak znovu do Terstu. Co ho přivedlo zpátky do tohoto města, které dějiny zapomněly někde cestou, na tuto poslední pláž staré Evropy? Hejb di hant, mešuge!

Pokračoval vzhůru ulicí. Před ním i pod ním bylo moře, cosi konečného, jakási poslední úniková cesta, před níž on ucukl s atavistickou vnitrozemskou nedůvěrou. Když jako kluk přišel do Terstu a poprvé uviděl moře a slunce zapadající do té modři, zůstalo pro něj navždy moře i ten záliv, kde končí Jadran, místem soumraku, nesmírné samoty, kterou v něm vyvolávají slova západ a západní. Jeho střední Evropu tvoří nížiny, hory, domy, místa, kde je dobré být teple oblečený, s lacinými hostinci, kde si člověk myje obličej i ruce v lavorku, a ta končí tam, kde

začíná voda, jakákoli voda, jakékoli moře. Pokusil se – jedinkrát v životě – převést do not, do oné řeči, kterou znal a kterou dokázal naučit celé generace studentů konzervatoře, hudbu, jež mu zněla v uších jako zpěv Sirén při slovech západ, zapadající, západní, ale nic z toho nevzešlo. K Židovi z Biłgoraje se Sirény nehodí. Zajímalo by ho, jestli by někdejší žák, jehož koncerty jsou už několik let proslulé, byl schopný složit něco o onom vábení i odpuzování, o onom nejzazším břehu, o oné touze odvrátit zrak od mořského západu a zahledět se nazpátek, na ten dobře známý ušmudlaný východ jeho předků, na tu jinou Evropu. Ale nikdy s ním o tom nemluvil, nebyl tak velkorysý, aby ho tou trýznivou neurčitostí obdaroval. A ani nevěřil, že by to při vší své snaživosti i správné ctižádosti mohl pochopit. Ostatně už léta měli jen málokdy příležitost si spolu promluvit, neboť teď se jeho žák nejenom staral o své statky, ale stal se z něho houslista koncertující všude možně po Evropě, stal se z něho maestro.

Došel k bráně a sluha ho okamžitě uvedl do přijímacího pokoje. Téměř nic se tu nezměnilo, jen matka, paní domu, byla po smrti a něčí smrt je jen lehký šrám na skutečnosti, jak Salman dobře věděl, protože patřil k lidu uvyklému umírat po milio-
nech a neuhnout ze své pouti. Vilarďi mu šel uctivě a přátelsky vlídně v ústrety. Oči se mu v obtloustlém

obličejů zmenšily a byly jako dvě neklidné pohyblivé škvírky. Starostlivě se optal na zdraví svého hosta a na to, jak se teď cítí, když už na konzervatoři nepůsobí a je v důchodu. Hovor se dál nesl v srdečném nicneříkajícím tónu asi půl hodiny. Moře za verandou se kovově lesklo a bylo nehybné.

„Rád bych vám něco ukázal, maestro,“ řekl znenadání Vilardi, dychtivě se k němu naklonil, až se ho téměř dotýkal, a Salmanovi navzdory generacím tísnícím se v ghettech, jejichž krev mu kolovala v žilách, připadala taková blízkost nepatřičná až neslušná. „Hra na housle je krásná, to nepochybně, takové jedinečné umění a já – také díky vám – můžu říct, že při vší skromnosti... Víte, po tolika letech a tolika koncertech, po vší té hudbě velkých mistrů a dalších, jsem si myslel, že bych možná... Prostě jsem dostal nápad... na takovou skladbu, jakýsi návrat k tonalitě, svým způsobem hierarchii tónin... pochopitelně poučené, vycházející z velké atonální revoluce... jak bych to řekl... určitý návrat k romantismu, z něhož se zrodila disonance moderny, která otřásla tradicí, včetně té romantické... Ale co vám to tu vykládám, vy o tom víte mnohem víc než já... Kdybyste byl tak hodný a mrknul se na to, velmi bych si toho považoval... Ovšem ještě to není úplně hotové, zatím je to jen takový nástin...“